"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"

(משנה, מסכת פסחים, פרק י', משנה ה')

שני כוחות ניתנו לנו: זיכרון ושִׁכְחָה. אי אפשר לנו בלעדי שניהם. אילו לא היה לעולם אלא זיכרון, מה היה גורלנו? היינו כורעים תחת משא הזכרונות. היינו נעשים עבדים לנו ולזכרוננו, לאבות אבותינו. קלסתר פנינו לא היה אז אלא העתק של דורות עברו. אילו היתה השכחה משתלטת בנו כליל – כלום היה עוד מקום לתרבות, למדע, להכרה עצמית, לחיי נפש?
השמרנות האפֵלה רוצה ליטול מאיתנו את כוח השכחה, והמהפכנות המדומה רואה בכל זכירת עבר את ה-"אויב". אך לולא נשמרו בזיכרון האנושי דברים יקרי ערך, מגמות נעלות, זכר תקופות פריחה ומאמצי חירות וגבורה, לא היתה אפשרית כל תנועה מהפכנית. היינו נמקים בדלותנו ובבערותנו, עבדי עולם.

(ברל כצנלסון, "מהפכה ומסורת" מתוך "במבחן", תל אביב 1935)

מאז ומתמיד בני האדם חשבו שִׁכחה היא תהליך פסיבי של התנוונות, ולכן היא נתפסה כאויבת של תהליך הלמידה. אחרי שנים רבות של מחקר מתברר שִׁכחה היא דווקא יכולת דינמית, ושהיא משמעותית מאוד לשליפת זיכרונות, ליציבות הנפשית ולשמירה על תחושת הזהות שלנו.
[...]
תהליך הארגון-מחדש יכול לשפר את רמת הדיוק של הזיכרון לטווח הארוך, אבל בכל פעם שהוא מופעל הוא נעשה רגיש לשינויים. בדיוק כאן מתחיל תפקידה של השִׁכחה המכוונת. למעשה, זו לא בדיוק מחיקה אלא יותר עריכה: שינויים על גבי שינויים, מיקוד מחדש בדברים שבמקור היו לא משמעותיים, ולפעמים גם טשטוש של האירוע המרכזי שקרה. לשכוח במכוון פירושו לזכור אחרת, והמדענים שחוקרים את התחום מאמינים שִׁכחה מכוונת היא יכולת שאפשר לתרגל ולחזק אותה.

(מתוך כתבה ב-"ניו יורק טיימס". פורסמה באתר "הארץ" ב-2.4.2019)

1. אילו קשרים יש בין שני המקורות הללו?
2. נסחו שאלה שאתם מציעים לעסוק בה, לאור שני המקורות הללו:

_____

וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה, עַל כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת.

(דברים ה', 15)

וְגֵר לֹא תִלְחָץ, וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר, כִּי גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם.

(שמות כ"ג, 9)

1. מה זכרון עבדות מצרים מחייב אותנו?
2. "כי גרים הייתם..." - איך ניתן לשאת ולהעביר זיכרון של מציאות שלא חווינו באופן אישי?

איני רואה סכנה גדולה יותר לעתידה של מדינת ישראל מאשר העובדה שהשואה הוחדרה בשיטתיות ובעוצמה לתודעתו של כל הציבור הישראלי, גם לאותו חלק שלא עבר את השואה, וכן לדור הבנים שנולדו וגדלו כאן. בפעם הראשונה אני מבין את חומרת מעשינו, כאשר במשך עשרות שנים שלחנו כל ילד וילד בישראל לבקר שוב ושוב ב"יד ושם". מה רצינו שילדים רכים יעשו בחוויה הזאת? דיקלמנו באטימות מוחין ואף באטימות לב, ומבלי לפרש – "זכור"! לשם מה? מה אמור הילד לעשות בזיכרונות אלה? בעבור רבים מאוד תמונות הזוועה עשויות להתפרש כקריאה לשנאה. "זכור" יכול להתפרש כקריאה לשנאה מתמשכת ועיוורת.

(מתוך: יהודה אלקנה, "בזכות השכחה" –פורסם 1988 בעיתון "הארץ")

באיזה אופן מאתגר יהודה אלקנה את הציווי "זכור"?